

ЛЕГИТИМНОСТА НА УПОТРЕБАТА НА СИЛА: СЛУЧАЈОТ ЛИБИЈА

Рина КИРКОВА

АПСТРАКТ

Уште од самиот почеток, воената интервенција врз Либија предизвика спротивставени толкувања во врска со легитимитетот и легалитет на употребата на сила. На политички план, додека западните влади тврдеа дека интервенцијата е и нужна и правно заснована, Русија силно приговараше за прекумерна употреба на сила и бараше одговорност за цивилните жртви. Дебатата се пресели и на академски план. Меѓународните невладини организации алармираа за тешки повреди на човековите права и за воени злоосторства сторени од двете страни во конфликтот (бунтовниците и силите на режимот). На самиот почеток на граѓанскиот судир и на надворешната интервенција која следувааше, медиумите ја отсликаа загрижувачката ситуација на теренот: бегалска и хуманитарна криза, како и масовна деструкција како консеквенци на воените дејствија. Постои впечаток дека интервенцијата на трета страна со воени средства наместо заштита на цивилите доведе до интензивирање на спиралата на насилство и до влошување на плојбата на цивилите. Со оглед на обемот на материјални и човечки консеквенци, како прво се поставува прашањето за тоа дали постоеше нужност од воена интервенција во Либија. Исто така, дискутабилно е и тоа дали воената интервенција беше законита и легитимна според позитивното меѓународно право. За да се истражат овие дилеми, текстот нуди правна анализа на базичните документи и норми на меѓународното право кои ја уредуваат воената интервенција врз суверена држава. Особено се става акцент на одредбите на Повелбата на ОН како и на двете резолуции на Советот за безбедност на ОН (Резолуцијата 1970 и 1973). Авторката заклучува дека меѓународната интервенција против режимот на Гадафи, наспроти обидите да се оправда правно, се поместуваше од одговорноста да се заштитат невините цивили до земање страна во граѓанска војна, па до заложби за смена на режимот. Ова остава широк простор за спекулации околу скриената агенда на силите кои интервенираа.

Клучни зборови: меѓународно право, употреба на сила, легитимитет, одговорност да се заштити, Либија

ABSTRACT

Since the the beginning, the military intervention in Libya caused opposed interpretations on its legitimacy and legality. While the Western governments claimed that the use of force was both necessary and legal, Russia strongly objected alleged overuse of force and demanded accountability for the civilian casualties. Academic debate followed too. On the other hand, international NGOs alarmed on the gross violation of human rights and war crimes committed by both conflict parties i.e. the rebels and the regime forces. In the wake of the internal conflict and the external intervention that followed, media reports pictured the situation on the ground, i.e. the refugee crisis, humanitarian disaster and massive material destruction as side-effects of the military actions. There is an impression that the third-party intervention instead of protection of the civilians caused intensification of the spiral of violence and worsened the plight of the civilians. Given the scope of the material and human consequences, a question that arises first is if there was a need for military intervention in Libya. Also it is questionable if the military intervention was legal and legitimate under the positive international law. In order to explore these dilemmas, the text offers analyzes the basic documents and international law that regulate a military intervention on a sovereign state. The author particularly elaborates the provisions of the United Nations Charter as well as the two relevant UN Security Council's Resolutions on Libya (i.e. Resolution 1970 and Resolution 1973). The author concludes that the international intervention against the Gaddafi regime, against its legal rationale, shifted from responsibility to protect innocent civilians to taking side in a civil war and regime change at all costs. It leaves vast space for speculations on the hidden agenda of the intervening Western powers.

Key words: International law, use of force, legitimacy, responsibility to protect, Libya

ВОВЕД

Почетокот на воената интервенција врз Либија, во март 2011 година, за западните лидери, предводени од францускиот претседател Саркози и американскиот претседател Обама, беше недвосмислено нужна и оправдана. Тие се повикуваа на обврската на меѓународната заедница да ги заштити цивилите од злосторствата на диктаторскиот режим на Гадафи, кој се спротивставуваше на барањата за демократизација. Во прв план беше истакнат завршниот документ од Светскиот самит на ОН одржан во рамките на Пленарната седница на Генералното собрание во периодот од 14 до 16 септември¹ со кој Обединетите нации се стекнаа со обврска да ги заштитат цивилите во случај на геноцид, воени злосторства, злосторства против човештвото или етничко чистење. Но, ваквата елаборација доби опозиција во ликот на Русија, која уште од самиот почеток зазема спротивен став т.е. дека во случајот на Либија е прекршено меѓународното право и дека се направени големи пропусти. Ова беа официјалните позиции на најмоќните држави-актери во меѓународните односи.

Но, поделеност постоеше и се уште постои во научната и стручната јавност, особено по прашањето за легалитетот и легитимитетот на употребената сила во Либија. Ставовите најчесто се бранат со бројот на жртвите. Додека поддржувачите укажуваат дека интервенцијата била потребна за да се спречи насилството врз цивилното население, оние кои ја критикуваат, сметаат дека воените методи нанеле поголема штетита отколку полза, па затоа ја оспоруваат легитимноста на по интервенцијата. Критиките се упатени и во однос на степенот на вмешаност на меѓународните сили што го доведува во прашање легитимитетот на воената интервенција во Либија. Пред да биде направена меѓународно-правна анализа на нормите кои регулираат изведување меѓународна интервенција потребно е да се изложи кус хронолошки осврт на случувањата кои доведоа до воената интервенција во Либија.

ХРОНОЛОШКИ ОСВРТ НА СЛУЧУВАЊАТА ВО ЛИБИЈА ОД 2011 ГОДИНА

Таканаречената „Арапска пролет“ започна во Тунис, но многу бргу верижно се прелеа во повеќе земји од Северна Африка и од Блискиот Исток. Една од арапските држави која беше зафатена со бранот протести за менување на силите на власт беше и Либија. Оваа 6 милионска држава, богата со високо квалитетна нафта, веќе 40 години (од 1969) беше предводена од полковникот Гадафи кој во 1977 година ја прогласи за социјалистичка држава и наметна такво уредување. Гадафи, популарно наречениот крал

---

¹ Од овој Самит кој беше продолжение на Милениумскиот самит на ОН од 2000 приоизлезе завршен документ насловен како *World Summit Outcome Document*. Начелото *Responsibility to protect* подоцна е потврдено и со Резолуцијата 1674 на Советот за безбедност на ОН.

на сите кралеви во Африка беше иницијатор за создавање на организацијата Афричка унија која требаше да прерасне во Обединета африканска унија. На својот континент овој лидер уживаше огромен почит, но западно европските демократии по терористичкиот напад врз Шкотска од 1988 година го прогласија за непријател, а Советот за безбедност на ОН на Либија и воведоа санкции. Западот често го обвинуваше за практикување на султанизам, односно владеење со земјата преку поставување на членовите на неговата фамилија и членови на неговото племе на високи државнички позиции, преку кои само ја зацементирувал лидерската позиција, и за негово лично богатење од нелегалната продажба на нафтата за сметка на економијата на Либија. Всушност овие две обвинувања беа и основните причини за избувнувањето на граѓанската војна во Либија.

Граѓанската војна позната и како Либиска револуција започна на 15 февруари 2011 година со протести во Бенгази, каде дојде до вооружен судир меѓу демонстрантите, од една страна, и вооружените сили на режимот на Гадафи, од друга. Набргу, по акцијата на безбедносните структури, дојде до поинтензивни демонстрации во повеќето големи градови во Либија. До крајот на февруари неколку големи градови веќе не беа под контрола на државата (Бенгази, Тобруг, Мисрата, Бајда, Завија, Зувара, Сормн).

Во првите денови од она што веќе почна да заликува на граѓанска војна, очекувано, странците на привремена работа во Либија почнаа први масовно да ја напуштаат државата, но беше извесно дека е можна и бегалска криза на либиските граѓани. Европските држави, пред сè Италија и Франција, изразија огромна загриженост во однос на очекуваниот бран бегалци. За бројот на жртвите на теренот сèуште немаше официјални извештаи, но новинарите шпекулираа со неколку илјади жртви. И покрај тоа што оваа шпекулација подоцна се покажа за неточна (според изјавата на главниот обвинител на Меѓународниот кривичен суд, Луис Морено Окампо, дадена во мај 2011, до почетокот на воената интервенција против Гадафи во Либија беа убиени меѓу 500 и 700 бунтовници)², сепак, врз основа на овие аргументисамо 10 дена по избувнувањето на граѓанската војна, поточно, на 26 февруари 2011, Советот за безбедност на ОН ја донесе Резолуцијата 1970 со која се воведоа санкции против Либија.³ Со оваа Резолуција, со која се осудуваше режимот на Гадафи за системско кршење на човековите права (став 2) и се потенцираше загриженоста дека на крајот овој конфликт против цивилното население може да резултира со злосторства против човештвото (став 8), беше воведено воено ембарго, забрана за патување на 16 членови од потесното семејство на Гадафи и

---

² Simons, Marlise; MacFarquhar, Neil (4 May 2011). "Libyan Officials' Arrests Sought by Court in Hague". *The New York Times*.http://www.nytimes.com/2011/05/05/world/africa/05nations.html?_r=1&ref=world

³Resolution 1970 (2011), Adopted by the Security Council at its 6491st meeting, on 26 February 2011, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/245/58/PDF/N1124558.pdf?OpenElement>

неговиблиски соработници, како и замрзнување на личните финансиски средства на седум членови на семејството Гадафи. Но, само по 4 дена од донесувањето на оваа Резолуција, односно на 2 март 2011 година, канадскиот носач на авиони се укотви во либиските територијално води.⁴ Со овој потег, повеќе од јасно стана дека на Резолуцијата 1970 нема да и се остави многу простор да биде имплементирана, ниту ќе се чека таа да даде некакви позитивни резултати. Очекувано, на 17 март, односно само 20 дена по донесувањето на Резолуцијата 1970, Советот за безбедност со 10 гласови за и 5 воздржани донесе нова резолуција „за ситуацијата во Либија“⁵. Врз основа на оваа Резолуција на 19 март всушност започна воената интервенција врз Либија.

ЛЕГИТИМИТЕТОТ И ЛЕГАЛИТЕТОТ НА УПОТРЕБАТА НА СИЛА ВРЗ ЛИБИЈА

Само еден месец по првите демонстрации во Либија врз оваа суверена држава беше употребена воена сила. Всушност, меѓународните сили кои земаа учество во оваа воена интервенција беа директна поддршка за бунтовниците на теренот, а не хуманитарци во мисија на заштита на цивилите. На самиот почеток на операцијата беа вклучени Белгија, Британија, Канада, САД, Франција, Данска, Италија, Норвешка, Катар и Шпанија. Подоцна коалициските сили броеа 19 држави. Од 31. март, кога зоната на забранети летови и контролата на военото ембарго го презеде НАТО, британско и француско учествостана доминатно.

Во еден момент на терен се изгледаше чудно. Гадафи изјавуваше дека бунтовниците не се прогресивни сили кои бараат демократизација на државата, туку дека се платенци на Ал Каеда, кои имаат непосредна цел да го симнат од власт, а крајна цел - експлоатација на нафтените ресурси заради финансирање на терористичките активности. Од друга страна, меѓународните коалициони сили, кои имаа основна задача воспоставување забранета зона на летови, дејствуваа како воздушна иразузнавачка поддршка на вооружените бунтовници на теренот. На очиглед на целата светска јавност коалициските сили ги пречекоруваа овластувањата добиени со Резолуцијата 1973 со што се овозможи симнување на Гадафи од власт и негово свирепо убиство.

Основен меѓународно-правен акт со кој се регулира употребата на сила на меѓународната заедница против суверена држава е Повелбата на Обединетите нации. Втор битен правен извор, кој во случајов ја оправдува употребата на сила, е

---

⁴Leblanc, Daniel (21 October 2011), "Canada turns commitment into clout in Libya", *The Globe and Mail*, <http://www.theglobeandmail.com/news/politics/canada-turns-commitment-into-clout-in-libya/article2210169/>

⁵Резолуцијата 1973, насловена како „Ситуацијата во Либија“ беше донесена на 17 март 2011 година. За неа гласаа САД, Велика Британија, Франција, БиХ, Колумбија, Габон, Либан, Нигерија, Португалија, Јужна Африка, додека воздржани беа Русија, Кина, Германија, Бразил и Индија.

принципот/клаузулата „Одговорност да се заштити“ (Responsibility to protect). Конечно, најконкретна правнаоснова за мандатот на меѓународните сили за овој случај е Резолуцијата 1973 на Советот за безбедност на ОН.

ПОВЕЛБАТА НА ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ⁶

Според Повелбата на Обединетите нации, клучен и единствен орган кој има задача да се грижи за зачувување на мирот и безбедноста во светот е Советот за безбедност (член 24). Глава VI и VII од Повелбата содржат одредби со кои се регулираат ситуациите кога Советот за безбедност на ОН е овластен да одлучува кои активности ќе бидат преземени за да се одржи или да се воспостави меѓународниот мир и безбедност. Според Повелбата, Советот за безбедност најнапред треба да ги повика страните во спор да пристапат кон мирно решавање на конфликтот (содржано во членовите од глава VI). Доколку овој повик не донесе успех, следната фаза е преземање акции за одржување и воспоставување на меѓународниот мир и безбедност (Глава VII). Како што објаснува членот 41 од Повелбата, оваа фаза не подразбира автоматска употреба на вооружена сила. Во овој член, дури селективно се наведени можните мерки, кои ѝ се дадени на располагање на меѓународната заедница да ги примени во случај на нужност како што се: делумно прекинување на трговските, железничките, воздушните, поштенските и другите сообраќајни врски, па и прекинување на дипломатските односи. Но, дури откако ќе бидат исцрпени овие средства Советот за безбедност „доколку смета декапредвидените мерки во членот 41 не се доволни или не се покажале доволни може да преземе акција со употреба на воздушни, поморски или копнени сили“, со цел обезбедување на светскиот мир и безбедност (содржано во членот 42). Плановите и акциите за дејствувањето на вооружените сили на ОН ги донесува Советот за безбедност со помош на Воениот комитет (содржано во членовите 45 и 46 од Повелбата на ОН).

Второто битно прашање за случајот Либијашто произлегува од Повелбата на ОН се однесува на суверенитетот на државите.

Во членот 2 став 7 од Повелбата се наведува дека „оваа Повелба, во никој случај, не им дава право на Обединетите нации да се мешаат во прашањата кои по својата суштина спаѓаат во внатрешна надлежност на секоја држава, ниту бара од членовите на Организацијата овие прашања да бидат решавани според нормите на оваа Повелба“. Односно, според овој член Повелбата на ОН не навлегува во суверените права на државите.

Доколку случајот на воената интервенција врз Либија се анализира исклучиво низ призма на одредбите на Повелбата на ОН може да се заклучи следново: воената

---

⁶ Charter of the United Nations, <http://www.un.org/en/documents/charter/>

интервенција врз Либија не е во согласност со меѓународното право. Најнапред, во овој случај не беа исцрпени сите можни мерки за мирно решавање на споровите. На Резолуцијата 1970, која имаше за цел токму мирно разрешување на овој случај, не и се остави доволно време и простор да донесе позитивни резултати, туку, само по 20 дена, Советот за безбедност донесе нова Резолуција чија содржина ќе биде елаборирана подолу во овој текст. Второ, за овој случај Воениот комитет воопшто не беше свикан, а со самото тоа, ниту ги донесе плановите и акциите за дејствување на вооружените сили на ОН. Трето, со ниту еден документ не беше констатирано дека предвидените мерки за мирно решавање на спорови и предвидените мерки со членот 41 не биле доволни мерки за да се премине на преземање на вооружена интервенција. И на крајот, Либија како членка на Обединетите нации е држава на која и се гарантира правото на суверенитет на својата територија, а со тоа (член 2 став 7) на Обединетите нации во никој случај не им се дава правото да се мешаат во внатрешните прашања на Либија. Во конкретниот случај, важно е да се напомене дека либиските бунтовници, за разлика од останатите примери на Арапската пролет каде се протестираше и бараше демократизација со ненасилни средства, од самиот старт се определија за насилни средства и вооружени обиди за симнување на Гадафи од власт.

ОДГОВОРНОСТ НА МЕЃУНАРОДНАТА ЗАЕДНИЦА ДА ГИ ЗАШТИТИ ЦИВИЛИТЕ

Вториот правен извор од каде се црпи легитимитетот за воената интервенција врз Либија е принципот Одговорност да се заштити. „Responsibility to protect“ е принцип базиран на идејата дека суверенитетот не е привилегија, туку одговорност на државите. Овој принцип стана дел од меѓународното право со усвојувањето на финалниот документ од Светскиот самит на ОН од 2005 година (објаснето погоре). Со овој принцип, всушност, е утврдено дека државите, односно владите, се примарно одговорни за заштита на своето население од геноцид, воени злосторства, злосторства против човештвото и етничко чистење, додека, меѓународната заедница треба да и помогне на државата во остварувањето на оваа задача. Доколку државата не успее да го заштити населението или е сторител на ваквизлосторства, меѓународната заедница може да употреби присилни механизми за заштита на цивилното население, вклучително и колективна употреба на сила, преку овластувањата на Советот за безбедност на ОН.⁷

Прашањето за легитимноста на интервенцијата во Либија врз основа на принципот „Responsibility to protect“ е многу контраверзно. Корените на овој принцип датираат по геноцидот во Руанда, кога меѓународната заедница, поточно Обединетите нации беа

---

⁷<http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/about-rtop>

повикани од јавното мислење на одговорност со образложение дека ништо не презеле. За да не се повтори Руанда, овој принцип, всушност, се наметна како доктрина за разрешување идни вакви конфликти. Но, во случајот со Либија, до моментот кога е донесена втората резолуција (1973), врз основа на која беше извршена воената интервенција, на терен биле убиени меѓу 500 и 700 бунтовници (цитирано погоре) кои вооружено ги нападнале либиските сили за безбедност. Всушност оттука и произлегува контроверзноста за тоа дали убивањето на 500-700 бунтовници може да се толкува како геноцид, воено злосторство, злосторство против човештвото или етничко чистење, дефинирани со Римскиот статус на Меѓународниот кривичен суд⁸. Наспроти ова може да се наведе примерот на Сирија каде бројот на жртвите во протестите надминува 4000, а сèуште не е преземена каква било присилна акција. Оттука, станува јасно дека принципот "Responsibility to protect" не се применува подеднакво за сите суверени држави или веднаш се наметнува прашањето за легитимноста на употребата на сила врз Либија која паѓа во сенката на интересите на големите сили на кратко анализирани подолу.

РЕЗОЛУЦИЈАТА 1973⁹

Резолуцијата 1970 на Советот за безбедност на ОН од 26 февруари 2011, која беше усвоена едногласно, по повод систематското кршење на човековите права предвидуваше санкции против режимот на Моамер Гадафи без употреба на воена сила. По повод насилството врз цивилите од страна на либиската арапска џамахирија извршено во периодот меѓу 15 февруари и 16 март 2011 година, Советот за безбедност, на 17 март 2011 година, ја донесе Резолуцијата 1973. Со оваа Резолуција се побара итен прекин на огнот и изнаоѓање решение за легитимните барања на либискиот народ. Но, тука веднаш се поставува прашањето дали овие барања се од мнозинството, дали се легитимни и колку се навистина прекршени? Овие барања се дел од внатрешните односи на Либија и секое мешање за нивно исполнување претставува кршење на членот 2 став 7 од Повелбата на ОН.

Со Резолуцијата се воспостави и забранета зона на летови која се однесуваше на полетување и слетување на сите авиони кои се регистрирани или се во сопственост на Либија, управувани од страна на либиските државјани или компании. Ставовите 19, 20 и 21 се однесуваа на замрзнување на сите средства, финансиски и економски ресурси кои се поседувани или контролирани директно или индиректно од страна на либиските

---

⁸ROME STATUTE OF THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT, entered into force on 1 July 2002, <http://untreaty.un.org/cod/icc/statute/romefra.htm>

⁹Resolution 1973 (2011), Adopted by the Security Council at its 6498th meeting, on 17 March 2011, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/268/39/PDF/N1126839.pdf?OpenElement>

власти или од страна на поединци или правни лица кои дејствуваат во нивно име или насока, а ставовите 22 и 23 најдиректно го оневозможува Гадафи и неговата фамилија да ја напушти државата.

Но, најанализиран од сите ставови е ставот 4, кој се однесува на заштитата на цивилите и воедно од него се црпи легитимитетот на воената интервенција. Во него се вели дека можат да бидат преземени сите потребни средства за заштита на цивилите и населените цивилни области што се под закана на властите на Либија.

Факт е дека во ниту еден параграф на јасен и недвосмислаен начин не е предвидена употреба на воена сила против режимот на Гадафи и неговото насилно менување од власта од страна на меѓународната заедница. Но, сепак, и покрај тоа што ниту беа исцрпени сите можности за мирно решавање на конфликтот, ниту и се даде шанса на Резолуцијата 1970, а ниту им се даде шанса на мерките предвидени со Резолуцијата 1973, само по 2 дена од нејзиното донесување, врз основа на еден недоволно објаснет став започнаа нападите врз Либија.

ДЕМОКРАТИЗАЦИЈА НА ЛИБИЈА ИЛИ ИСПОЛНУВАЊЕ НА НЕЧИИ ИНТЕРЕСИ

На 20 октомври 2011 главната вест која го обиколи светот беше свирепото убиство на Гадафи. На сите телевизии беше прикажано нечовечното изживување со повредениот Гадафи, а потоа и третманот на неговото мртво тело. Неговото убиство го означи и крајот на војната, небаре мисијата на меѓународната заедница беше неговото тргнување, а не заштита на цивилното население, а медиумите ја пренесуваа веста еуфорично¹⁰ и победнички како сите проблеми на либискиот народ да беа решени со тој чин. Но, дали е така?

Низ бројки војната во Либија изгледа вака. Според Меѓународната организација за миграција во периодот март-јуни 2011, 350.000 бегалци примил Египет, 540.000 Тунис, 30.000 Чад и не повеќе од 500 Италија.¹¹ Стравувањата на Италија, со кои го подбужнуваше светот, а пред се западна Европа во корист на воената интервенција, дека од неа ќе побараат заштитанад 300 илјади бегалци и дека кризата во Либија е закана за светскиот мир и безбедност не се остварија.¹² Во периодот од јуни до септември новинските агенции повторно соопштуваа за нови бројки на бегалци кои

---

¹⁰Barry Malone, "Gaddafi killed in hometown, Libya eyes future", *Reuters*, 10 October, <http://www.reuters.com/article/2011/10/20/us-libya-idUSTRE79F1FK20111020>, David Hirst, "Colonel Muammar Gaddafi obituary", *The Guardian*, 10 October, <http://www.guardian.co.uk/world/2011/oct/20/colonel-muammar-gaddafi>

¹¹Cross=border movement in Egypt on 14-14 June 2011". IOM- Egypt. 14 June 2011. <http://www.migration-crisis.com/libya/reports/view/561>, <http://www.abc.net.au/news/2011-05-08/500-libyan-refugees-rescued-off-italian-coast/2708888>,

¹²Squires, Nick (23 February 2011). "Libya: Italy fears 300,000 refugees". *The Daily Telegraph* (London), <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8343963/Libya-Italy-fears-300000-refugees.html>

бараазасолништа во соседните држави. Во овој период повеќе се зборуваше за чистење на цели градови и села во кои живееле поддржувачите на Гадафи, а кои биле протерани од страна на бунтовниците поддржани од силите на НАТО.¹³ Во однос на жртвите, на почетокот на конфликтот имаше написи во кои се тврдеше дека силите на Гадафи убиле 10.000 цивили¹⁴, потоа 6.500 и 8000.¹⁵ Но, во јуни, по еден месец работење на терен Амнести интернешнал соопшти дека тие не нашле докази за таквите тврдења. Според нивниот извештај во почетокот на конфликтот биле убиени не повеќе од 180 демонстранти.¹⁶ За конечниот број жртви сè уште нема официјална бројка, но според изјавата на министерот за здравство на преодната влада во Либија, најмалку 30.000 лица го загубиле животот, а над 50.000 се тешко повредени. Според неговата изјава повеќе од половината се од редот на поддржувачите на Гадафи.¹⁷ Материјалната штета која е направена, болестите предизвикани од конфликтот и последиците по екосистемот од конфликтот сè уште не се проценети. Прашањето кое тука веднаш проникнува е која беше вистинската цел на интервенцијата врз Либија? Дали навистина станува збор за поддршка на демократските сили и „заштита на цивилното население“ во обидот да се демократизира оваа арапска држава или одредени држави имаа свои национални интереси кои можат да бидат исполнети само со смена на режимот на Гадафи? Или прашањето може да се симплифицира вака: дали интервенцијата на НАТО навистина беше легитимна односно поради кои причини оваа воена интервенција може да се оправда?

По шест месечната интервенција Либија стана тешко вооружена област, во која покрај бунтовниците и цивилното население располага со тешко вооружување.¹⁸ Искуството покажува дека вооружувањето на населението е лесно достижна цел, но да се одземе и да се разоружа е премногу тешко. Ако е тоа така, во поделената Либија меѓу

---

¹³The Daily Telegraph reported on 11 September that almost the entire population of Taworgha, a town of about 10,000 people, had been forced to flee their homes by anti-Gaddafi fighters after their takeover of the settlement. Gilligan, Andrew (11 September 2011). "Gaddafi's ghost town after the loyalists retreat". The Daily Telegraph. The Telegraph. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8754375/Gaddafis-ghost-town-after-the-loyalists-retreat.html>

¹⁴Aljazeera Live Blog Libya – Feb 22". Al Jazeera. 22 February 2011. <http://blogs.aljazeera.net/africa/2011/02/22/live-blog-libya-feb-22>

¹⁵Aljazeera Live Blog Libya – March 20". Al Jazeera. 20 March 2011. <http://blogs.aljazeera.net/live/africa/libya-live-blog-march-20-0>.

¹⁶Cockburn, Patrick (24 June 2011). "Amnesty questions claim that Gaddafi ordered rape as weapon of war". *The Independent* (London), <http://www.independent.co.uk/news/world/africa/amnesty-questions-claim-that-gaddafi-ordered-rape-as-weapon-of-war-2302037.html>

¹⁷Karin Laub (8 September 2011). "Libyan estimate: At least 30,000 died in the war". *The Guardian*. Associated Press. <http://www.guardian.co.uk/world/feedarticle/9835879>

¹⁸Cassim Cachalia, "Opening Pandora's Box: NATO's military intervention in Libya", Defenceweb, 21 september 2011, http://www.defenceweb.co.za/index.php?option=com_content&view=article&id=19306:opening-pandoras-box-natos-military-intervention-in-libya-&catid=56:diplomacy-a-peace&Itemid=111

поддржувачите на Гадафи и бунтовниците залажување е да се верува дека земјата ќе може да биде демократизирана на мирен начин. Во корист на ова тврдење одат и придобивките кои Либијците ги имаа во социјалистичкиот систем на Гадафи: бесплатно школување, бесплатно здравство, бескаматни кредити кои најчесто и не се враќаа, просечни плати за оние кои немаа вработување соодветно на својата професија итн. Сите овие придобивки и многу други кои во 42 годишното владеење на Гадафи беа дел од нормалното живеење на Либијците ќе бидат заменети со правилата на слободниот капитал и правото на глас како основна придобивка на демократијата.

Уште од започнувањето на демонстрациите во Либија, Британија и Франција вршеа огомен притисок врз меѓународната заедница за употреба на сила врз режимот. Францускиот претседател Никола Саркози се наметна како лидер на меѓународната коалиција против Либија, а Франција беше предводник и во признавањето на легитимноста на привремената влада на бунтовниците.¹⁹ Британија не беше толку агресивна во туркањето на интервенцијата, но, сепак имаше доминантно учество. Иако постојат и национални интереси на други европски и вон европски држави за интервенцијата врз Либија, сепак, тука накратко се претставени само финансиските интереси на овие две држави кои ја презедоа лидерската позиција во кампањата против режимот во Либија.

Интересите на Франција во Либија, пред сè, се енергетски иако Франција досега сосема добро профитира и од продажбата на оружје и воена опрема. Помеѓу 2004 и 2011, по укинувањето на ембаргото за Либија, Триполи од Париз купил оружје во вредност од околу половина милијарда долари (повеќе од која и да е друга европска држава). Но, во 2010 година италијанската влада дојде многу блиску до склучување на договор за воени зделки, вредни повеќе од една милијарда долари, и се чинеше дека односите меѓу Рим и Триполи го преземаат приматот над француските напори пред да започне интервенцијата. Што се однесува до енергетските интереси, најголемата француска енергетска компанија „Total SA“ работи во Либија, но не на нивото на кои работат италијанската „ENI“ и германската „Винтершал“. Имајќи ги предвид огромните и речиси неистражени резерви на висококвалитетна нафта во Либија француските компании со сигурност ќе профитираат по помошта што Франција им ја даде на либијските бунтовници, а сега носители на власта.²⁰

---

¹⁹Франција ја призна привремената влада на Либија на 10 март, по што следуваа длабоки полемики во рамките на ЕУ дали треба или не да се избрзува со вакви одлуки.

²⁰Europe's Libya Intervention: France and the United Kingdom, Special Series: Europe's Libya Intervention, 25 march 2011, <http://www.stratfor.com/theme/special-series-europes-libya-intervention>

Во однос на британските енергетски интереси во едисијата на Стратфор²¹ за интервенцијата во Либија се наведува дека Британија која немаше продажба на оружје за време на Гадафи и која немаше концесии за експлатација на нафта има најмногу интереси од промената на власта во Триполи. Британскиот енергетски магнат Бритиш Петролеум, кој досега немаше свое производство во Либија, во 2009 година најави дека ќе инвестира околу 20 милијарди долари. Но, иако Бритиш Петролеум во 2007 година постигна договор со Триполи за дупчење на нови копнени и морски нафтени извори, реализацијата сè уште не е отпочната. Британските медиуми шпекулираа дека причината за одолговлекувањето на влезот на Бритиш Петролеум е во барањето на Гадафи да биде ослободен бомбашот од Локерби (терористичкиот напад врз Шкотска од 1988 година). Имајќи ги овие факти предвид, сосема е оправдано, секому, со здрав разум, веднаш да му се наметне прашањето, дали воената интервенција врз Либија беше навистина акција на меѓународната заедница за заштита на цивилното население или станува збор за неброени пати докажаната теза на Тукидит дека силните можат а слабите мораат?

ЗАКЛУЧОК

Во последните две децении меѓународната заедница, некогаш под закрилата на Обединетите нации некогаш и против нивна волја, но секогаш предводена од западните сојузници презеде бројни воени интервенции, почнувајќи од Босна и Косово, до Авганистан, Брегот на слоновата коска, Дарфур, Конго, Ирак. Либија засега е последната држава на списокот на воени интервенции. Сите овие интервенции беа преземени заради зачувување на меѓународниот мир и безбедност или спречување на хуманитарна катастрофа. Но, со сите овие интервенции настрадаа многу невини цивили. По сите инциденти на колатерална штета соопштенијата до медиумите од официјалните претставници на инволвираните држави беа идентични „ние многу жалиме“. Доколку се согласиме дека животите на тие цивили биле цената за одржување на меѓународниот мир и безбедноста или спречување на хуманитарна катастрофа, дали можеме и да се согласиме со тврдењето дека целта била постигната? Дали денес навистина Босна е демократска и функционална држава, дали тоа е Косово, Конго, Авганистан или Ирак? Дали навистина сите овие примери се вистинските примери како треба да се остварува меѓународната безбедност? Во случај некој и да се согласува со ова тврдење, што заслужува да биде елаборирано во посебен труд, Либија секако не е вистинскиот пример.

---

²¹Europe's Libya Intervention: France and the United Kingdom, Special Series: Europe's Libya Intervention, 25 march 2011, <http://www.stratfor.com/theme/special-series-europes-libya-intervention>

Ако пред воената интервенција врз Либија оваа 6 милионска држава беше закана за меѓународниот мир и безбедност и ако навистина беше во прашање хуманитарна катастрофа, кога на терен беа убиени неколку стотици демонстранти, тогаш како сега да гледаме на Либија кога има еден милион бегалци без покрив над главата, стотици илјади повредени и над 2 милини луѓе на кои им загинал некој близок, како последица од воената интервенција? Како да гледаме на сверствата што се вршеа од двете страни во конфликтот, а се разгореа по започнувањето на интервенцијата? Како ќе се оствари внатрешно помирување? По завршувањето на меѓународната интервенција, во Либија се воспостави систем на шеријат, па така дури и Арапската пролет и демократизацијата паднаа во заборав.

На крајот и покрај тоа што со тврдењето дека воената интервенција во Либија не беше легитимна можеби некој и нема да се сложи, бројките покажуваат дека во ниту еден случај оваа интервенција неможе да се оправда. Но, доколку покрај сите аргументи против ѝ дадеме легитимитет на оваа интервенција, тогаш, без понатамошно објаснување, можеме да тврдиме дека светот станува уште понебезбедно место за живеење.

КОРИСТЕНИ ИЗВОРИ

1. "Aljazeera Live Blog Libya – March 20". Al Jazeera. 20 March 2011.
<http://blogs.aljazeera.net/live/africa/libya-live-blog-march-20-0.26> February 2011, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/245/58/PDF/N1124558.pdf?OpenElement>
2. Aljazeera Live Blog Libya – Feb 22". Al Jazeera. 22 February 2011.
<http://blogs.aljazeera.net/africa/2011/02/22/live-blog-libya-feb-22>
3. Blomfield, Adrian, "Libya: 'more than 1,000 dead'", *The Daily Telegraph* (London), <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8342543/Libya-more-than-1000-dead.html>, пристапено на 24 мај 2011 година
4. Cassim Cachalia, "Opening Pandora's Box: NATO's military intervention in Libya", Defenceweb, 21 september 2011,
http://www.defenceweb.co.za/index.php?option=com_content&view=article&id=19306:opening-pandoras-box-natos-military-intervention-in-libya-&catid=56:diplomacy-a-peace&Itemid=111
5. Charter of the United Nations <http://www.un.org/en/documents/charter/>
6. Clara M. O'Donnell, "Is Libya NATO's Final Bow?", *The Brookings Institution*, December 02, 2011,
http://www.brookings.edu/opinions/2011/1202_libya_odonnell_vaisse.aspx

7. Cockburn, Patrick (24 June 2011). "Amnesty questions claim that Gaddafi ordered rape as weapon of war". *The Independent* (London), <http://www.independent.co.uk/news/world/africa/amnesty-questions-claim-that-gaddafi-ordered-rape-as-weapon-of-war-2302037.html>
8. Cross-border movement in Egypt on 14-14 June 2011". IOM- Egypt. 14 June 2011.<http://www.migration-crisis.com/libya/reports/view/561>, <http://www.abc.net.au/news/2011-05-08/500-libyan-refugees-rescued-off-italian-coast/2708888>,
9. Europe's Libya Intervention: France and the United Kingdom, Special Series: Europe's Libya Intervention, 25 march 2011, <http://www.stratfor.com/theme/special-series-europes-libya-intervention>
10. Gilligan, Andrew (11 September 2011). "Gaddafi's ghost town after the loyalists retreat".*The Daily Telegraph*.*The Telegraph*.<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8754375/Gaddafis-ghost-town-after-the-loyalists-retreat.html>
11. Karin Laub (8 September 2011). "Libyan estimate: At least 30,000 died in the war". *The Guardian*.*Associated Press*.<http://www.guardian.co.uk/world/feedarticle/9835879>
12. Leblanc, Daniel (21 October 2011), "Canada turns commitment into clout in Libya", *The Globe and Mail*, <http://www.theglobeandmail.com/news/politics/canada-turns-commitment-into-clout-in-libya/article2210169/>
13. Resolution 1970 (2011), Adopted by the Security Council at its 6491st meeting, on
14. Resolution 1973 (2011), Adopted by the Security Council at its 6498th meeting, on 17 March 2011, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/268/39/PDF/N1126839.pdf?OpenElement>
15. Simons, Marlise; MacFarquhar, Neil (4 May 2011). "Libyan Officials' Arrests Sought by Court in Hague". *The New York Times*. http://www.nytimes.com/2011/05/05/world/africa/05nations.html?_r=1&ref=world
16. Squires, Nick (23 February 2011). "Libya: Italy fears 300,000 refugees". *The Daily Telegraph* (London), <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8343963/Libya-Italy-fears-300000-refugees.html>